# DIMENSIUNEA LOGICO - SEMANTICĂ A TEXTULUI

***Eugenia DODON***
*Universitatea de Stat din Moldova*

**Rezumat:** Textul ca unitate funcţională superioară de comunicare, în ultimul timp, a devenit o preocupare reală şi atractivă pentru diferite categorii de cercetători: filologi, filosofi, psihologi etc., fiind examinat sub variate aspecte.

În acest articol, luând în considerare conceptele teoretice, principiile de redactare a textului, am încercat să demonstrăm în ce constă dimensiunea sa logico-semantică, ce relevanţă are ea asupra receptorului, dacă corespunde orizontului său de aşteptare. Am comentat mai multe microtexte (fragmente) şi unele texte integrale ale unor autori notorii, selectate, cu precădere, din publicistica actuală.

***Cuvinte-cheie:*** *text, propoziţie, frază, unitate sintactică, unitate autonomă, nivel textual, ordonare logică, conectori.*

**Abstract**: The text as a superior functional communication unit has lately become a real and attractive preoccupation for various categories of scholars: philologists, philosophers, psychologists, etc., being examined under various aspects.

In this article, considering the theoretical concepts, the principles of writing the text, we tried to demonstrate what its logical-semantic dimension is, how relevant it is to the receiver, if it corresponds to the receiver's expectation horizon. We have commented on several micro-texts (fragments) and some integral texts of notorious authors, selected especially from current publications.

***Keywords****: text, sentence, phrase, syntactic unit, autonomous unit, textual level, logical arrangement, connectors.*

Textul, condiţiile de elaborare şi de percepere a lui, mecanismul de realizare a coeziunii şi a coerenţei etc., după cum confirmă savanţi remarcabili, prezintă un interes constant a mai multe discipline: psihologie, filosofie, ştiinţă literară, sociolingvistică şi lingvistică generală. [2,p.5] Actualmente, au apărut şi s-au dezvoltat unele domenii sau teorii noi: actele de vorbire, discursul, dialogul (conversaţia) şi/sau interacţiunea verbală – toate acestea asociindu-se direct sau indirect cu textul.

Constatăm că în diverse studii se abordează, din mai multe unghiuri de vedere, şi conceptul de text, luând în considerare sistemul clasic de niveluri ale limbii (sintactic şi semantic). Se afirmă că textul se află în dimensiunea frastică. Totodată, investigaţiile se extind spre nivelul transfrastic, realizându-se raporturile sintagmatice care se produc dincolo de limitele frazei.

Fără a intra în detalii, subliniem că, sub aspect lingvistic, textul este privit ca o unitate gramaticală ce aparţine nivelului sintactic, situându-se pe cea mai înaltă

treaptă a ierarhiei: parte de propoziţie – sintagmă – propoziţie – frază – text. El este deci ca unitate sintactică superioară frazei, analizabilă la nivel sintactic. În acelaşi timp, e vorba de o unitate autonomă, închisă, ce ţine de semantică, are o anumită valoare, finalizând actul de comunicare, şi relevanţă la nivel textual. [2,p.5-6]. Astfel, textul satisface, în primul rând, funcţia de comunicare, fiind purtător de semnificaţie. [4,p.9]. Acesta dispune de unele particularităţi: este produs de un emiţător într-un context determinat, cu scopul de a fi destinat unui public; redă un sens, comunicând idei, ce îmbracă o formă deosebită într-o limbă oarecare; este transmis pe un canal concret şi aşteaptă un răspuns, feedback. [13,p.13]

În viziunea unor lingvişti, textul formează un tot întreg, ceea ce, bineînţeles, nu înseamnă o simplă ordonare de proporţii independente (şi analizabile ca atare), ce ar fi puse cap la cap, dar înţelesul unui text se deduce din componentele sale, fără a se rezuma la ele; acesta este mai mult decât o înlănţuire de propoziţii şi fraze, are o structură internă, ale cărui elemente se află în diferite relaţii. Vocaţia sa îl ajută pe autor să găsească cel mai indicat loc pentru fiecare constituent, spre a-l plasa într-o corelaţie adecvată cu celelalte componente din text. [Idem,p.175] Potrivit lui E. Coşeriu, bunăoară, textul este o construcţie în care se disting simultan trei niveluri de funcţionalitate, trei tipuri de conţinut: desemnarea, o referinţă la realitate, semnificatul, conţinutul unui semn dat într-o anumită limbă şi sensul, ca un conţinut caracteristic unui text. Desigur, conţinutul textului depinde şi de circumstanţele în care este utilizat, de mijloacele, prin care e comunicat. [Apud:2,p.185]

Din perspectiva coerenţei textuale, s-a stabilit şi s-a argumentat, prin exemple concludente, că acesta nu e o simplă înşiruire de enunţuri, ci se constituie într-o unitate lingvistică specifică, transfrastică, o formă a comunicării ce derivă din intenţia emiţătorului de a transmite prin procedee lingvistice şi pragmatice un oarecare mesaj.Textul devine mai accesibil cititorului, dacă conţine propoziţii şi fraze consecutive, ce se găsesc în raporturi logice evidente. Cu fiecare enunţ inedit, cititorul obţine o informaţie nouă pe care o integrează în sistemul lui de cunoştinţe. [13, p.137]. Cititorul, neîndoielnic, trebuie să descifreze textul, să reveleze faţa ascunsă a lucrurilor.

În literatura de specialitate se cunosc trei orientări de examinare a textului; pragmatică, semiotică, gramaticală [4, p.8-9]. Se mai accentuează că structura semantică a textului posedă două trăsături esenţiale: comunicativă şi referenţială. Ele, deopotrivă, evidenţiază unitatea sa, explicând relaţiile comunicative şi denotative ale acestuia. Ca unitate de limbaj în uz, textul este identificat drept un enunţ în interiorul unui context comunicativ, realizat ca formă orală sau scrisă. [2,p.6] Orice text se prezintă ca un enunţ complet, însă în cele din urmă, întotdeauna unic al unui act de enunţare.[1, p.62] Aşadar, un text este format din bucăţi succesive, ce sunt un fel de sub-texte în interiorul textului. Pentru a-l recunoaşte ca pe un

întreg, trebuie să-l desluşim în plan de text, cu părţile sale şi/sau o ordonare de secvenţe. De aceea a înţelege un text înseamnă a-l sesiza ca pe unul integral. [Idem, p.307]

Este ştiut că în permanenţă oricine, cu diferite ocazii, concepe sau comentează un text, indiferent de mărime, căci contează sensul lui, dimensiune fundamentală, propriu nu doar marilor secvenţe verbale. El se poate „ascunde" şi în spatele unei singure expresii, a unui singur cuvânt, dacă înţelegerea acestuia presupune o întreagă poveste de viaţă, tot astfel cum se întâmplă şi când „Cartea creează sensul, iar sensul – viaţa". [14,p.194]

I. Diaconescu crede că există, de fapt, doi factori ce determină dimensiunile unui text: unul obiectiv (obiectul comunicării, nucleul referenţial) şi altul subiectiv (depinde de capacităţile de comunicare ale emiţătorului, de competenţă, legate indisolubil de situaţia în care se realizează actul textual). Prin urmare, mai mulţi locutori, chir dacă reflectă o temă comună, vor produce texte distincte ca formă şi mod de expunere, ca posibilitate de analiză şi de sinteză, într-un spaţiu mai amplu sau mai restrâns.

Uneori, în calitate de text, poate funcţiona un cuvânt: *da! oare?*[4,p.10] De aceeaşi părere e şi C. Vlad, care susţine ferm că un lexem ca „Atenţie!" este sau devine text dacă poate pune în joc o lume ce se află „în spatele" lui şi al locutorului, o lume proiectată, astfel, înaintea interlocutorului, liber să şi-o asume sau, lăsând-o neobservată, să o facă inexistentă pentru el, din cauză că lipseşte comunicativitatea, că se renunţă a intra în rolul de partener real la un act de cunoaştere prin limbaj.[14,p.194]

I. Diaconescu precizează că şi cuvintele de salut: *noroc, sănătate, servus* ş.a. sau cele care vizează un fapt ori un eveniment legat de anumite împrejurări: *foc, bravo, hoo* etc. se folosesc ca texte monolexicale.[4,p.11] Coeziunea dintre unităţile textuale se asigură prin referinţă la anturajul lingvistic în care se produce comunicarea, la condiţiile obiective ori subiective ce o generează. De exemplu, secvenţa *Foc! Ajutor!,* dacă are loc în cazul izbucnirii unui incendiu, adică într-o anumită situaţie, reprezintă un text ce cuprinde două unităţi legate prin referinţa la circumstanţa dată. [5, p.231] Nu sunt trecute cu vederea nici lexemele de tipul: *frizerie, pâine, carne* etc., căpătând trăsături de text cu rol epideictic (descrierea persuasivă a unui obiect), care sunt, de regulă, numele firmelor de prezentare, întâlnite în limbajul de reclamă, de publicitate [4, p.11], pe care le atestăm frecvent şi în spaţiul basarabean.

De asemenea, apar în rol de text şi o sintagmă: *Călcâiul lui Ahile* (moment dificil într-o situaţie, un loc vulnerabil, ce pare accesibil unei forţe adverse); o propoziţie: *Aveţi puţintică răbdare!* (replică arhicunoscută din comedia „O scrisoare pierdută" de I. L. Caragiale. Protagonistul ei, Trahanache, o spunea încontinuu, ca un laitmotiv, fiind o expresie foarte frecventă, la care apelăm atunci

când încercăm să domolim zelul, curiozitatea sau nervozitatea cuiva. Desigur, o facem ironic, puţin altfel de cum proceda autorul, pe un ton grav şi serios); o frază (1): „*Te poţi considera cu adevărat împlinit abia atunci, când tot ce faci se sprijină pe demnitate, nu pe ambiţii proaste”*. [9,p.43] În exemplul (1), e o frază laconică cu un mesaj destul de explicit chiar şi pentru un cititor mai puţin avizat în problemă: succesele oricărui om, afirmarea lui deplină se bazează aievea pe virtuţile ce le posedă; (2): *„Nu există un profesor mai priceput ca viaţa: te pune constant la încercare, te urmăreşte cum greşeşti, cum te frământi, cum spargi cu fruntea zidul necunoaşterii şi, abia după ce vede că te descurci, te ajută să devii deştept…”*. [10, p.62] În cel de-al doilea exemplu, e o frază bine conturată, din care se desprinde uşor o imagine clară despre viaţă, ca cel mai bun îndrumător în toate, despre necontenitele noastre confruntări cu ea, despre învăţămintele ce ni le oferă, despre bogatele experienţe dobândite, care ne avantajează întrucâtva să depăşim obstacolele imprevizibile şi incidentale etc. Verbele la modul indicativ, timpul prezent, utilizate la persoanele a II-a şi a III-a, numărul singular, atribuie acestui act comunicativ terminat, delimitat un caracter generalizator: oricine se poate regăsi aici.

Un text ar putea fi şi o succesiune de propoziţii: *„E primăvară. Tata ară moşia. Ţărâna e caldă. Cerul – senin. Eu – fericit. Şi totuşi, în poala mamei e cineva cu mult mai fericit decât mine – seminţele*!” [Idem, p.37] Textul acesta conţine câteva propoziţii cu o structură concisă, cu excepţia ultimului enunţ, ce e mai dezvoltat. Autorul însă izbuteşte să exprime sentimentele de bucurie ce le trăieşte omul în prag de reînviere a naturii, chiar şi seminţele (aici se recurge la o personificare) ard de nerăbdare să fie puse cât mai repede în pământul proaspăt arat. Prin intermediul unui câmp lexical adecvat, al verbelor la prezentul indicativ, se profilează o imagine de ansamblu despre primăvară şi semnele ei tipice, emoţiile iminente, prilejuite de acest frumos şi mult aşteptat anotimp.

O secvenţă de mai multe fraze constituie, la fel, un text: *„Când te afli prea mult timp pe o corabie ce pluteşte spre necunoscut, nici nu prinzi de veste când se erodează. Marea dezamăgire vine în ziua când observi că vasul se scufundă. Atunci îţi dai seama că foarte puţini dintre prietenii care te însoţesc sunt la curent cu faptul că nu ştii să înoţi, dar şi mai puţini sunt cei cărora le pasă de asta”*. [Idem,p.14] În textul dat, cu fraze de factură dimensională diferită, se prezintă un adevăr incontestabil, ce îl relevă receptorul chiar la o lectură superficială. Frazele se remarcă printr-o conexiune indisolubilă, ideile reies una din alta şi se completează reciproc, reliefând, astfel, decepţia ce îl cuprinde pe fiecare atunci când este nevoit să suporte în viaţă, de unul singur, un eşec neaşteptat. Cei din preajmă (rude, amici, colegi), pe care, probabil, se putea miza cândva, alţii, rămânând, pur şi simplu, impasibili, nu sesizează că omul, uneori, nu dispune de puterile fireşti de a evita orice impedimente.

După I. Diaconescu, ca unităţi textuale autonome se consideră proverbele şi zicătorile, ce pot avea ca expresie lingvistică o propoziţie: *Limba este cântarul minţii; Fiecare se simte bine în ţara lui* ori o frază*: Nu te grăbi cu vorba, grăbeşte-te cu fapta; Rândunica începe ziua, iar privighetoarea o termină.* Un statut analog cu al unităţilor paremiologice îl au, din punct de vedere textual, şi citatele. [4,p.11] Pe bună dreptate, fiind extrase dintr-un macrotext, ele obţin autonomie, instituindu-se în unităţi textuale: *„Limba este întâiul mare poem al unui popor”*. (L. Blaga)

Aşadar, ilustrând aserţiunile teoretice despre dimensiunea textului şi analizându-le detaliat, vom concluziona că, în principiu, orice secvenţă lingvistică, indiferent de lungimea sau structura ei, dacă se manifestă ca un act de comunicare de sine stătător, explicit sau implicit, poate fi interpretată şi evaluată ca text.

Indiscutabil, există o tipologie variată a textelor (literare, informative, argumentative, ştiinţifice, administrative). Fiecare dintre ele solicită o abordare sui-generis şi un comentariu în mod diferenţiat. De obicei, ideile se formulează într-o anumită ordine ce-l ajută pe autor, dar şi pe cititor să pătrundă în esenţa problemei, să explice mai lesne mesajul textului, să promoveze şi să aplice cu exactitate informaţia de care a luat cunoştinţă. În acest articol, ne referim, mai cu seamă, la mostre selectate din textul publicistic. Ne-au preocupat autorii clasici şi contemporani (B. Delavrancea, O. Paler, A. Pleşu, A. Silvestru), aceştia din urmă având prioritate prin subiectele originale, oglindite în creaţia lor.

Cercetătorii recunosc trei factori ordonatori ce acţionează în condiţiile caracteristice textului, deseori, simultan. E vorba, mai întâi, de ordonarea logică. Aceasta se realizează în baza raporturilor logice ce se stabilesc între unităţile textuale – propoziţii sau fraze: cauzalitate, finalitate, condiţie, concesie, consecuţie, opoziţie, cumul ş.a.[2,p.98] În plus, există tehnici de care face uz un autor, când tratează o temă sau alta, pentru ca cele relatate să fie accesibile, în acelaşi timp, captivante pentru receptor. Aceasta ţine, la fel, de ordinea logică de expunere a materialului, în primul rând, de gradarea ascendentă, ceea ce îl orientează pe cititor să urmărească consecutiv diverse evenimente, întâmplări, imagini etc., să-şi menţină treaz interesul, motivându-l să continue lectura. Efectul este forte în punctul culminant, de tensiune maximă. A. Şerbănescu e de părerea că, însuşind o asemenea modalitate de a construi textul, autorul se poate opri asupra fiecărei etape, pentru a acumula idei, fără a-i oferi cititorului senzaţia că se întrerupe,se abate de la gândul important.[13,p.145] Să exemplificăm cele enunţate *supra* printr-un fragment, selectat din articolul „Pantera domestică” de O. Paler: *„Şi vă asigur, domnule, că nu vorbesc aşa din orgoliu. De altfel, dacă m-aţi cunoaşte, aţi şti că nu dau doi bani pe orgoliu. Natura mare şi minunată pe care am iubit-o mereu m-a învăţat asta. Un cal de rasă nu e orgolios, îşi trăieşte frumuseţea. Mersul leoaicei e natura ei, nu orgoliul ei. Mie orgolioşii mi se par nişte cerşe-*

*tori. Când nu-şi aruncă singuri un os, cerşesc ceva, ce cred ei, li se cuvine. Nu-i vorbă, că le şi merge. Căci numai inteligenţa şi bunul-simţ sunt limitate. Prostia şi ipocrizia n-au limite. Deci, nu te poţi apăra de ele. În fine, astea le ştiţi dumneavoastră la fel de bine ca mine"*. [7,p.89]

Chiar dacă avem de a face cu o bucată nu prea mare de text, se pare că autorul izbuteşte să concentreze atenţia receptorului asupra temei actuale şi a defectelor umane, ce persistă acum în orice sferă mai mult ca oricând: orgoliul şi consecinţele lui dezagreabile (stupiditatea şi duplicitatea). Implicit, parcă dialogăm lejer, sincer cu autorul, afectat şi, deopotrivă, alertat de atitudinea inexplicabilă a unora care nu ştiu să ia cele mai bune, chiar desăvârşite lecţii, ce ni le dăruieşte cu atâta nobleţe splendida natură. El accentuează acele însuşiri ce-l înalţă, îl înnobilează pe om în faţa naturii, şi anume: inteligenţa, bunăvoinţa, punându-le într-un contrast vădit cu nonvalorile (prostia şi ipocrizia), care s-au înrădăcinat în societatea contemporană şi depăşesc orice frontiere.Trecerea de la un gând la altul, păstrarea coerenţei şi a coeziunii sunt întemeiate, întrucât O. Paler recurge la unii conectori conclusivi: *de altfel, căci, deci, în fine,* reliefând raporturile logico-semantice: cauzale, concesive, condiţionale, temporale, conclusive dintre propoziţii şi fraze. Cu siguranţă, cititorul va percepe destul de facil ce a dorit să spună autorul şi va efectua deducţiile corespunzătoare, ceea ce rezultă că el a desprins dincolo de text şirul de idei relevante.

Se impune a fi scoasă în vileag şi o altă exigenţă – ordonarea temporală, tot atât de necesară în distribuirea informaţiei într-un text. Aceasta se înfăptuieşte prin relaţiile create între unităţile textuale în succesiunea lor pe axa cronogenetică. În asemenea cazuri, se apelează la unele mijloace morfologice, ce acţionează pe axa temporală prin categoria gramaticală a timpului. În raport cu momentul vorbirii, se ordonează, graţie formelor sale distincte, cele trei stări temporale: trecutul, prezentul şi viitorul. Indicăm aici şi mijloacele sintactice ce participă la ordonarea temporală prin funcţia de circumstanţial de timp, ce se actualizează printr-un complement sau o propoziţie subordonată circumstanţială. Datorită prepoziţiilor, locuţiunilor prepoziţionale, conjuncţiilor, locuţiunilor conjuncţionale şi adverbelor relative, se asigură ordinea temporală a unităţilor textuale sub raportul anteriorităţii, simultaneităţii şi posterităţii. Un rol esenţial le revine şi mijloacelor lexicale-ordonatori temporali metafrastici. Prin intermediul lor, o unitate textuală e pusă în relaţie de anterioritate, de simultaneitate sau de posterioritate cu o unitate antecedentă. În această calitate, se folosesc multe adverbe şi locuţiuni adverbiale: *acum, pe atunci*, *după aceea, deodată, între timp, pe urmă* etc. Cu aceeaşi valoare se întrebuinţează şi unele substantive ce prin semantica lor desemnează noţiunea de timp, fiind însoţite în prepoziţia sau în postpoziţia lor de un adjectiv demonstrativ de apropiere sau de depărtare: *din ceasul acela (acesta), din clipa aceea (aceasta), la acea dată, la data aceea, de data aceasta,*

*în acel (acest) moment, în acest (acel timp, pe timpul acela, în vremea aceea, din ziua acea* ş.a.). [2,p.98-99]

Cele expuse *supra* le vom exemplifica printr-o secvenţă, extrasă din articolul *„Errare divinum est”*, semnat de acelaşi publicist, O. Paler: *„Ce drum ciudat am parcurs! Am copilărit printre certitudini şi am descoperit relativ târziu, şi cu destule dificultăţi, îndoiala. Am crezut că o greşeală poate fi utilă numai dacă găseşti în ea ceva care te ajută să trăieşti. Mi-am cucerit conştiinţa vulnerabilităţii după ce am fost, fără nici un efort, convins că regretele nu mă privesc. Lumea în care m-am născut eu era neobişnuit de discretă. Semăna pământului de acolo, aspru şi zgârcit. Am de aceea sentimentul ciudat că, mărturisindu-mă, sunt primul guraliv din neamul meu. Dar, oare, întâmplător tăcerea mi se pare, uneori, singurul limbaj esenţial”?* [7,p.199] Observăm aici că autorul acordă întâietate verbelor la timpul trecut (perfectul compus şi imperfectul), modul indicativ, alternându-le, pe alocuri, cu cele la prezent, adverbelor de loc, de timp şi subordonatelor circumstanţiale de timp, pentru a zugrăvi întocmai momentele ce l-au marcat cândva şi pentru a evoca unele acţiuni durabile din viaţa proprie. El exprimă acea stare lăuntrică pe care a simţit-o de-a lungul anilor, zbuciumul sufletesc, pe care l-a suportat într-o lume tainică, plină de mister, unde omul, mai ales, cel sensibil nu întotdeauna se poate destăinui. O simplă deschidere, o evadare din trecutul foarte discret parcă îl nedumeresc pe autor, găsind instantaneu răspunsul ce urmează să fie completat de către cititor, reliefat prin propoziţia-interogaţie retorică „*Dar, oare, întâmplător tăcerea mi se pare, uneori, singurul limbaj esenţial?”*

Semnalăm că şi mijloacele lexico-gramaticale sunt eficiente în organizarea textuală. Cu ajutorul lor, se obţine coerenţa şi coeziunea unităţilor la nivel textual. De exemplu, unele adverbe şi locuţiuni adverbiale, prin semnificaţia lor, fac legătura cu unitatea textuală anterioară, ceea ce înlesneşte producerea textului, totodată, receptarea lui. De regulă, în textele de natură descriptivă, dimensionate pe orizontală, axa spaţialităţii fiind unidimensională, se întrebuinţează, deseori, lexeme de felul: *acolo, de acolo, aici, dincolo, până acolo, deasupra, la dreapta, la stânga, aproape, departe etc*. [2,p.99]

E de notat că ordonarea spaţială e cel de-al treilea element ce se referă la modul de aşezare a unităţilor într-un text, la conexiunile ce acţionează în spaţiul unui dispozitiv textual. Structurarea linearităţii textului, organizarea lui într-o serie de fragmente complementare fac accesibilă tratarea interpretativă. Acestea sunt mărci ale integrării lineare: *mai întâi/apoi/ pe urmă, în sfârşit, pe de o parte/ pe de altă parte, în primul rând/în al doilea rând, fie/fie, uneori/uneori, de-o parte/de cealaltă parte* etc. se întâlnesc, îndeosebi, în descriere, a căror structură ierarhică contrazice dinamica narativă. [6,p.302] În organizarea spaţială, ele posedă trei valori substanţiale: de deschidere (*primul, unul, în primul rând…*), de legătură (*al doilea, celălalt, în al doilea rând…* sau *un altul, mai mulţi, anumiţi,*

*apoi* etc.) de încheiere (*în sfârşit, pentru a termina, în ultimul rând …*). [Idem, p.303]

Într-un pasaj, ales din textul „Artistul şi arborele universului" de O. Paler, prezenţa unor mărci: *unul, altul, pe de o parte, pe de altă parte,* ce efectuează legătura dintre enunţuri, favorizează nu numai o lectură plăcută, dinamică a acestuia, ci şi înţelegerea lui, comentarea amplă a unor gânduri consecutive, pe care autorul le valorifică în mod justificat. Să ne convingem de acest lucru: *„O legendă din Mexic spune că arborele universului are două braţe. Unul al dragostei, altul al durerii. Şi mă gândesc că, poate, şi artistul e un astfel de arbore. Pe de o parte, singur, pe de altă parte, solidar, el îşi obţine tocmai în singurătate dreptul de a iubi şi uneori se ratează nu pentru că nu a dorit să fie solidar, ci pentru că n-a îndrăznit să fie singur, nu s-a cufundat destul de adânc în adevăratul său, fără de care ar sfârşi prin a repeta numai ceea ce aude la alţii. Problema cea mai spinoasă a unui artist e tocmai aceasta, să ţină o cumpănă dreaptă. Întrucât, trăind la o răspântie între „eu" şi „noi", el n-are voie să uite că rostul singurătăţii sale nu poate fi decât acela de treaptă spre o solidaritate mai adâncă…"* [7, p.312-313].

Negreşit, ideile ce fac parte dintr-un text, în opinia A. Şerbănescu, vizează un obiect, un eveniment, fie că e concret, fie că e abstract, real sau imaginar. Aşadar, ordinea naturală de expunere a ideilor într-un text constă în surprinderea poziţiei în timp şi în spaţiu a obiectului sau a evenimentului la care se face referinţă. În funcţie de temă, autorul poate organiza textul pe una din cele două axe: temporală ori spaţială. [13,p.140]

Potrivit A. Şerbănescu, o tehnică frecventă este redarea ideilor de la particular la general, de la general la particular. Într-o atare situaţie, autorul începe a relata detaliat, consecvent, făcându-l pe cititor să-şi canalizeze atenţia asupra concluziei unificatoare, să-şi dea seama ce a vrut să spună emiţătorul. Aducem un exemplu concludent din publicistica lui A. Silvestru, pentru a confirma cele elucidate teoretic. E vorba de un tânăr dintr-o familie înstărită, care a vrut nespus de mult să devină senator, de aceea a început să se antreneze pentru viitoarea lui carieră: lua cuvântul la întruniri, ţinea discursuri (pe care le considera „înflăcărate"), fără glume pipărate, dar nimeni nu-l lua în serios:

*„Dându-şi seama că ceva nu e în ordine, s-a dus la un orator vestit şi l-a rugat să-l înveţe arta de a fi stăpân pe limbă.*

*- Spune-mi, mai întâi, câţi ani ai? l-a întrebat oratorul, căruia i se dusese vestea şi de mare înţelept.*

*- Păi… am trecut de douăzeci.*

*- Ei bine, dragul meu, ai întârziat cu douăzeci de ani. Iată de ce primul meu sfat e să taci un an întreg!*

*- Să tac? s-a mirat tânărul. Se pare că m-aţi înţeles greşit. V-am rugat să mă învăţaţi a vorbi, nu a tăcea.*

*Bătrânul l-a privit în ochi şi i-a răspuns:*

*- Am întâlnit foarte mulţi oameni care şi-au regretat vorbele, dar niciunul căruia să-i pară rău că a tăcut… Tăcerea te ajută să devii stăpân pe limba ta!*

*Nu ştiu dacă acel tânăr a ajuns sau nu un orator adevărat. Ştiu însă că tăcerea e de aur şi că nu întâmplător, pentru păcatul de a cădea în vorbe goale, se spune:*

*- Dacă tăceai, filosof rămâneai!*

*Uneori, este mai dăunător să spui prostii, decât să le faci, pentru că atunci când le faci, te prosteşti doar tu,iar atunci când le spui, se prostesc şi cei care te ascultă.*

*Aşa sau altfel, nu uitaţi: Pe ceilalţi îi cunoaştem mai bine când vorbesc, iar pe noi înşine - când păstrăm tăcere…"* [11, p.345-346]

Şirul de idei pe care le amplifică autorul în acest fragment, ce-i drept, cam extins reflectă dorinţa aprinsă a unui tânăr de a se lansa în plan profesional cât se poate de repede, pentru a ocupa o poziţie certă în societate. Cele câteva alineate, ce includ, înainte de toate, un dialog cu întrebări şi replici scurte, respectiv un vocabular tematic-cheie (*orator, a lua cuvântul, a ţine un discurs, arta de a fi stăpân pe limbă* ş.a.), converg spre identificarea temei principale: A vorbi sau a tăcea sunt calităţi pe care fiecare urmează să le cultive mereu. Inserarea unor expresii şi proverbe celebre: *Tăcerea te ajută să devii stăpân pe limba ta!; tăcerea e de aur; dacă tăceai, filosof rămâneai!* contribuie la dezvăluirea ideii centrale despre influenţa benefică sau dăunătoare a unui orator asupra ascultătorilor.

Astfel, de la un fapt particular, păstrând caracterul logic al celor relatate, A. Silvestru îl avantajează pe cititor să tragă o concluzie pertinentă: tăcerea este o virtute, care te face să fii mai înţelept, mai echilibrat, să ştii ce să spui şi când anume. Totodată, el va sesiza că e necesar ca întotdeauna să vorbeşti doar ceea ce trebuie, căci cele rostite în public au un impact puternic asupra auditoriului. A. Şerbănescu precizează că acest tip de organizare textuală e într-o corelaţie indisolubilă şi indispensabilă cu mecanismele de producere şi receptare a textului. Nu încape nici o îndoială că întregul proces de elaborare a unui text se bazează pe operaţii succesive de generalizare şi particularizare. În acelaşi timp, tot procesul de lectură presupune pendulare între memoria de lungă durată (se reţine informaţia generalizată) şi memoria de scurtă durată (se păstrează informaţia punctuală, particulară). [13, p.147-148]

În această ordine de idei, ne vom referi la un exemplu edificator din publicistica lui B. Delavrancea: *„Sunt oameni a căror viaţă este ascunsă, necunoscută. Nici onorurile, nici decăderile nu iau la ei proporţiile unor evenimente. Nimeni nu le cunosc traiul, căci traiul lor este modest şi intim. Despre ei nu se ştie cum a vorbit la un banchet mare, cum a răspuns cutărui om mare, cum s-a purtat în împrejurări grele pentru cele publice, nici cum s-au luptat şi cum au învins într-o anume răscoală socială. Astfel şi-a petrecut viaţa Ispirescu. Fără ambiţie nesăţioasă, fără sinchisire de trepte sociale, străin de aviditatea desfrânată a timpului nostru. La el*

*viaţa se reducea la familie, la tipografie şi la munca zilnică neîntreruptă. Ce, dar, s-ar putea spune despre viaţa lui? Cum a înaintat de la ucenic până la stăpân în curs de 40 de ani? Că a muncit şi, nerâvnind la bunul altuia, a murit sărac? Că a fost cinstit, şi bun, şi milos?"* [3, p.431] Plecând de la unele constatări ordinare privind natura neobişnuită a unor personalităţi marcante, atitudinea grijulie, firească faţă de acestea, B. Delavrancea trece la o descriere a virtuţilor lui P. Ispirescu, care a lăsat ca moştenire literară, o lucrare fundamentală, „Basmele românilor". Specificul, originalitatea basmelor sunt cu atât mai distincte, cu cât B. Delavrancea încearcă să le compare cu cartea de poezii populare, culese de V. Alecsandri: *„În Ispirescu, observă autorul, trebuie să admiri puterea de viaţă, coloritul când naiv, când glumeţ, când epic, când liric şi fără contenire fermecător".* (Idem, p.432)

Lectura integrală a textului ne permite să afirmăm că, prin intermediul paralelismului sintactic, autorul scoate în relief caracteristicile dintre poezie şi proză (legende-basme). Aşadar, aflăm că P. Ispirescu nu doar a cules aceste basme din gura poporului, nu le-a întocmit selectând din diverse variante ce era mai bun, ci le-a reactualizat, a dat o viaţă nouă şi eternă legendelor noastre. Ele îi aparţin, *„de la noi n-a luat decât visele trecutului, ale copilăriei, de la noi n-a luat decât lutul fără formă, de la el a dat formă şi a suflat viaţă".* [Idem, p.434]

Astfel, în articolul amintit, B. Delavrancea a reuşit să înfăţişeze figura impunătoare a lui P. Ispirescu, unul dintre marii scriitori ai românilor, rămânând, *„ca şi Eminescu, adevărata glorie a literaturii noastre".* [Idem, p.434] Fără a completa cu unele fraze cele amintite despre P. Ispirescu, extrase din acelaşi articol, conţinutul este bine desluşit chiar din fragmentul indicat iniţial, deoarece acesta reprezintă pentru receptor un act de comunicare finisat, suficient de expres.

Bineînţeles, nu e lipsit de importanţă, pentru a capta atenţia cititorului, a-l impresiona încă de la primele pagini, spre a discerne şi a explica semnificaţia textului, nici principiul *simplu complex/ complex-simplu.* E un mod de a ordona ideile, orice element al textului este examinat, descifrând mai exact întregul nedefinit. Or, apare şi devine o provocare pentru receptor, care va trebui să reflecteze asupra fiecărui constituent, să perceapă în ce rezidă chintesenţa textului, în general, pentru a le verifica întruna, pe măsură ce aşteptările i se confirmă sau i se infirmă. [13,p.150] Iată un exemplu, o secvenţă din articolul „Cine suntem?" de A. Silvestru: *„Cât timp avem? Cât ne-a rămas? L-am folosit cum trebuie? Ce mai putem schimba? Suntem capabili să mai progresăm? Mai credem în noi înşine? Mai vrem să reuşim?*

*Dispunem de atâtea manuale! Atâtea sfaturi ni se dau în jur!*

*Nici unul însă nu ne spune cine suntem, ce posedăm, câte minuni suntem capabili să realizăm.*

*Dacă am şti! Dacă de mici copii ni s-ar deschide ochii spre interior. Câte talente am vedea acolo! Câte minuni am săvârşi cu soarta noastră!"* [12,p.178]

Semnalăm aici că suita de întrebări retorice, reunite între ele consecutiv printr-un subiect comun reprezintă existenţa şi realizarea omului în timp. Imaginea ce se profilează sugestiv, într-un anumit fel, graţie unor verbe, mai ales, la timpurile prezent şi trecut (perfectul compus), modul indicativ, este delimitată accesibil de către oricare cititor, instruit cât de cât: a nu rata nici o clipă ori de câte ori i se va da şansa de a beneficia îndeajuns de momentul oportun, pentru a-şi pune în valoare capacităţile native. În cele patru alineate, diverse ca structură sintactică, însă apropiate ca sens, constituite după criteriile de la simplu la complex, se conţin gânduri însemnate pe care cititorul le poate dezvolta. Rămâne la latitudinea lui, ca să stabilească conexiunile logice, semantice dintre alineate şi enunţurile din interiorul lor, sesizabile datorită subordonatelor condiţionale, segmentate prin semnul punct, dar care cuprind implicit răspunsul prompt despre posibilităţile surprinzătoare şi inepuizabile ale omului.

Tehnica *pro* şi *contra*, proprie textelor de gen argumentativ, accentuează caracterul logico-semantic al acestora. Aici autorul apreciază faptele, îşi demonstrează viziunea prin dovezi grăitoare, ce justifică teza lansată (*pentru* sau *împotrivă*). [13,p.150]

În articolul „Felul de a vorbi", A. Pleşu caută să releve diferenţele pregnante, existente între vorbitorii de limba română, un fenomen inexplicabil, însă răspândit în societatea românească de astăzi. Pentru a elucida această problemă, autorul porneşte de la unele constatări cotidiene veridice, subliniind că noi *„Trăim în centrul unei nebuloase care se cheamă* ***talk-show****: La televiziune şi la radio, la guvern şi în parlament, în ziare, la şedinţele sindicale şi de partid, în piaţa publică, la mese amicale sau în familie, pretutindeni, se vorbeşte dezlănţuit, lacom, voluptuos. Dreptul de a vorbi e, fireşte, unanim recunoscut. Dar ce diversitate, ce policromii, ce nuanţe! Cine ar îndrăzni să sistematizeze acest zburdalnic zgomot de fond al vieţii noastre zilnice?"*[8,p.203] Întrebarea retorică ce încheie acest crâmpei îl face pe cititor să mediteze la cele ce se întâmplă în procesul de comunicare curentă. A Pleşu delimitează, în acest articol, câteva categorii de vorbitori, care „excelează" şi „epatează" în aproape toate sferele sociale. Bunăoară, *vorbitorul amuzant* – neserios în diverse împrejurări neprevăzute, care niciodată nu are nimic important a zice, deşi se străduieşte să fie „*plin de glumiţe, istorioare în doi peri, calambururi şi grimase mucalite…"* enervând, în final, pe toată lumea.

Într-o altă ipostază, absolut agreabilă, e înfăţişat vorbitorul competent, posedând adevărate calităţi: erudit, *„autoritar şi enciclopedic"*. Acesta, oricând, poate oferi lecţii de exprimare corectă în limba maternă tuturora: *„fotbaliştilor şi miniştrilor, taţilor de familie şi tineretului bezmetic, tuturor compatrioţilor aflaţi în derută. Are soluţii, are morgă, n-are cu cine discuta"*. [Idem, p.204]

Deci, este mai mult decât o stringentă necesitate de asemenea oameni, a căror menire e să cultive societatea actuală, ce este în decădere ca niciodată. Printre

ei, un rol fundamental îi revine, după cum arată probant A. Pleşu, vorbitorului *constructiv* (pricepe totul foarte repede, ştie să vină cu propuneri concrete, practice, este mereu agitat, tonic, „nu crede în obstacole, dubii şi melancolii", e dornic să-ţi vină în ajutor, indiferent de dispoziţie, să-i vadă fericiţi şi bine dispuşi pe toţi). O atitudine zeflemitoare manifestă autorul faţă de aşa-zisul vorbitor *cult*, care se aprofundează în probleme de filosofie şi istorie, folosind însă, adesea, citate inflexibile, o frază neclară, o sintaxă obscură, în general, o gramatică aproximativă, fără a sugera un mesaj preţios. Într-o formă ironică mai sunt caracterizaţi vorbitorul *„popular"*, cel *diplomat* şi *incontinent.*[Idem,p.205]

Putem, aşadar, menţiona că stilul lui A. Pleşu, felul său de a zice lucrurilor pe nume sunt cam persiflante, cititorul sesizând particularităţile diferitor tipuri de vorbitori, inobservabili parcă, dar, în majoritatea cazurilor, cu o influenţă prielnică sau nefavorabilă asupra întregii societăţi.

Continuitatea logică a unui text reiese, desigur, din echilibrul variabil dintre două valori esenţiale: de progresie şi de repetare. E de la sine înţeles: un text, trebuie să reia informaţia, adică s-o repete într-o altă formă, să introducă şi ceva nou. Pentru a înţelege, a menţine dinamica textuală, e necesar a studia felul în care se înfăptuieşte acest echilibru, prin care se operează o permanentă transformare a informaţiilor inedite în cele dobândite, ce sunt puncte de plecare, pentru a atrage noi componente. [6,p.306]. Datorită faptului că se repetă anumite elemente, are loc continuitatea enunţurilor, a tematicii, ce se asociază întotdeauna cu fenomenele de anaforă pronominală. Iată un exemplu edificator: *„Obsedată altădată de măreţia ei, Veneţia e obsedată acum de decadenţa ei. Dar chiar şi din decadenţă,* ***ea*** *vrea să facă o formă de glorie.* ***Ea*** *acum e melancolică, dar şi melancolia ei se vrea somptuoasă. Şi agonia ei vrea să aibă grandoare. Veneţia nu poate învăţa modestia nici agonizând.* ***Ea*** *are o retorică a tăcerii, aşa cum altădată avea o retorică a timpului"*.[7,p.177] Constatăm că în acest pasaj tema din prima frază este reluată de câteva ori printr-o formă pronominală, susţinută fiind şi de reiterarea unor adverbe, substantive, ce asigură coerenţa textuală.

Acceptăm opiniile cercetătorilor care sunt fermi convinşi că cititorului trebuie să i se ofere acea informaţie de care e nevoie pentru a percepe lumea, a lua hotărâri, a învăţa, a cugeta mai limpede. De aceea informaţia trebuie să fie corectă şi onestă în raport cu realitatea ( deci, adevărată) sau în context ( să nu fie denaturat sensul); să fie distinctă: informaţiile abstracte, generale sunt neconcludente, imprecise, banale chiar; scriitorii trebuie să descopere elemente autentice, ceea ce este caracteristic într-o împrejurare sau alta, pentru ca receptorul să gândească şi singur să tragă concluziile ce se impun; să fie semnificativă, într-un cuvânt, revelatoare, să inducă implicaţii în mintea cititorului şi să permită conexiuni cu alte teme sau cu constituente subordonate aceleiaşi teme. [13,p.88-89]

Rezumând aceste considerente despre text, în linii mari, şi despre aspectul său logico-semantic,în special, ne raliem la părerile lingviştilor E. Coşeriu, I. Diaconescu, A. Şerbănescu ş.a., care cred că textul este investit cu un conţinut, e realizat cu o anume intenţie, în situaţii evidente şi se adresează unui receptor.

Pentru a scrie un text bun, în care există o ordine naturală (temporală,spaţială,logică), autorul va ţine cont de tehnici eficiente: gradarea ascendentă, general-particular/particular-general, simplu-complex/complex-simplu, pro şi contra etc., va recurge la mijloacele lexico-gramaticale indicate, conform subiectului dezbătut, îşi va respecta cititorul, prin maniera sa de a răspunde exigenţelor, pentru a-l crea atractiv şi util.

Indubitabil că se va lectura şi se va interpreta cu plăcere un text cu cele mai relevante conexiuni logice şi semantice între idei, autorul descoperind, realmente, o modalitate sigură pentru tratarea temei actuale şi bine alese, ce ar fi în corespundere cu cerinţele cititorului, în funcţie de interesele şi vârsta lui.

**BIBLIOGRAFIE:**


1. ADAM J.-M. Lingvistica textuală. Introducere în analiza textuală a discursurilor. Iaşi: Institutul European, 2008.
2. CONSTANTINOVICI E., COSMESCU A.,VARZARI E., GHERASIM A. Teoria textului: Termeni - cheie. Chişinău: Tipogr. „Profesional Service" SRL, 2011.
3. DELAVRANCEA B. Opere alese. Volumul 2. Chişinău: Ştiinţa,1994.
4. DIACONESCU I. Conceptul de text. În: GHERASIM Al., CARA N. Teoria textului. Antologie. Chişinău: CEP USM,2008, p.8-26.
5. DIACONESCU I. Sintaxa limbii române. Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1995.
6. MAINGNENEAU D. Lingvistică pentru textul literar. Iaşi: Institutul European, 2008.
7. PALER O. Rugaţi-vă să nu vă crească aripi. Iaşi: Polirom, 2010.
8. PLEŞU A. Despre frumuseţea uitată a vieţii. Bucureşti: Humanitas, 2011.
9. SILVESTRU A. Eu şi lumea. Manual de educaţie moral-civică în clasele primare. Chişinău: Tocono, 2013.
10. SILVESTRU A. Aforisme(idei, imagini, meditaţii). Chişinău: Tocono, 2014.
11. SILVESTRU A. Fărâme de suflet. Chişinău: Tocono, 2011.
12. SILVESTRU A. Poveşti pentru adulţi. Chişinău: Tocono, 2016.
13. ŞERBĂNESCU A. Cum se scrie un text. Iaşi: Polirom, 2007.
14. VLAD C. Sensul, dimensiune esenţială a textului. Cluj-Napoca: Dacia, 1994.